

NÄKÖKULMA

HEIKKI SIRVIÖ

Aluekehityspäällikkö, Pohjois-Savon liitto

SUOMEN EPÄTASAISEN VÄESTÖKEHITYKSEN MAANTIEDE JA MAAHANMUUTTO

Tulevina vuosina maahanmuutto on miltei ainoa väestöä ja eritoten työvoimaa kasvattava tekijä. Maahanmuuttopolitiikka on näin ollen sekä Suomen talouskehityksen että aluekehityksen ratkaiseva kysymys. Alueellisesti maahanmuuton vaikutukset väestökehitykseen jakautuvat erittäin epätasaisesti painottuen voimakkaasti suurimmille kaupunkiseuduille. Kuitenkin myös maakuntakeskuksissa, seutukaupungeissa ja pienemmissä kunnissa on tarjolla työtä ja koulutusmahdollisuuksia. Tämä edellyttää kuitenkin ajanmukaista maahanmuuttopolitiikkaa ja sellaista yhteiskuntapolitiikkaa, joka mahdollistaa asettumisen minne tahansa Suomeen.

Kapitalistinen talous on politiikan muotoilun kannalta "odotusten järjestelmä" (Beckert 2013). Tämä tekee tulevaisuudesta keskeisen kiinnostuksenaiheen ja nostaa sen poliittisen argumentaation tärkeäksi viitekohteeksi. Tulevaisuus rakentuu toteutuneen kehityksen jatkumoille, mutta sisältää aina myös yllätyksiä, uusia liikesuuntia ja katkoksia. Tulevaisuuden epävarmuutta pyritään hallitsemaan ja odotuksia rakentamaan muun muassa skenaariotyöllä. Toteutunutta kehitystä voidaan ajatella eteenpäin ottamalla hallittavissa oleva joukko muuttujia, joiden tulevaa kehitystä ennakoimalla saadaan rationaalisesti muodostettuja, toisistaan poikkeavia tulevaisuuskenaarioita. Rasmus Aro ja Janne Antikainen ovat laatineet kolme skenaariota Suomen väestökehityksestä vuoteen 2040 ja eritelleet niiden seurauksia aluekehitykselle,

Väestökehityksen tarkastelun asema suomalaisessa aluekehitystä koskevassa keskustelussa on vahva. Sen avulla voidaan arvioida todennäköistä aluekehitystä ja tunnistaa, mikä eri alueille on erityisesti työvoiman saatavuuden kannalta mahdollista. Väestöennusteilla on myös luotu voimakkaita odotuksia aluekehityksen tulevaisuudesta. Ytimeltään kyse on siis tiedosta, joka vaatii poliittista

tulkintaa ja antaa tietoa poliittisia valintoja varten: nähdäänkö väestökehityksen ja sen aluekehityseurausten näköalat esimerkiksi huolestuttavina ja interventiota vaativina, vai pidetäänkö niitä aluepoliittisen linjan muodostamisen suuntaviittoina. Aro ja Antikainen tunnistavat asetelman ja soittelevat näitä kieliä asiaankuuluvalla herkkyydellä.

Esittämässään skenaarioissa Aro ja Antikainen nimeävät Suomen väestökehityksen avaintekijöiksi romahtaneen syntyvyyden ja maahanmuuton. Koska syntyvyyteen vaikuttaminen on vaikeaa ja hidasta, voidaan aluekehityksen kannalta tärkeään työvoimakysymykseen käytännössä vaikuttaa vain maahanmuutolla. Maahanmuuttopolitiikka on näin ollen sekä Suomen talouskehityksen että aluekehityksen ratkaiseva kysymys. Alueellisesti maahanmuuton vaikutukset väestökehitykseen jakautuvat erittäin epätasaisesti sillä maahanmuutto keskittyy voimakkaasti suurimmille kaupunkiseuduille. Tätä vasten Aro ja Antikainen esittävät oleellisen huomion: "Vaikka lisääntyvä maahanmuutto vahvistaisikin työikäisen väestön kehitystä, merkittävä muutos vaatisi täysin aiemmasta poikkeavaa maahanmuuttoa kuntatasolla". Aluetalouksien tasapainoisen kehityksen näkökulmasta poliittiseksi kysymykseksi nousee, miten

Keinot muuttoliikkeen tasaisemmalle jakautumiselle löytyvät huolehtimalla maahanmuuttajien elämänsä järjestämiseen tarvitsemien palveluiden saatavuudesta.

aiemmasta poikkeavaan maahanmuuttoon kuntatasolla voidaan pyrkiä.

Maahanmuuttajien keskittymistä suurimmille kaupunkiseuduille tulkitaan varsin yleisesti olettamalla, että suurimmat kaupunkiseudut ovat yksinkertaisesti vetovoimaisimpia elinympäristöjä. Vähintäänkin maahanmuuttajien on niihin työmarkkinoiden toimivuuden myötä merkittävästi helpompi asettua kuin pienempiin kuntiin. Mikäli tarkennamme maahanmuuttajien sijoittumisen analyysiä vetovoimateesistä luonteeltaan arkisiin, mutta merkitykseltään ratkaiseviin tekijöihin, kuten julkisen liikenteen vuorotarjontaan, julkiseen palvelutarjontaan ja erityisesti maahanmuuttajille suunnattujen palvelujen saatavuuteen, voidaan tunnistaa politiikkatoimia, joilla maahanmuuttajien sijoittumiseen kuntatasolla voidaan vaikuttaa. On nimittäin tarpeetonta ihmetellä, miksi maahanmuuttajat eivät ole halukkaita sijoittumaan kyliin ja kaupunkiin, joissa he eivät voi hoitaa asiointiaan viranomaisten kanssa, eivät pääse liikkumaan kohtuullisilla kustannuksilla ja vaivalla ja joissa opiskeluun, työhön ja toimeentuloon kiinni pääseminen on vaikeaa. Nykyisessä tilanteessa myös maakuntakeskuksissa, seutukaupungeissa ja pienemmissä kunnissa on tarjolla työtä ja koulutusmahdollisuuksia. Ne muodostavat perustan, jolle alueellisesti tasapainoisempi maahanmuuttoon perustuva väestökehitys voidaan rakentaa, jos niin halutaan. Tähän johtopäätökseen viittaa Aron ja Antikaisen tulkinta:

"Maamme alueellinen kehitys uhkaakin jumiuttua vahvasti eriytyneeksi. Tasapainoisempi alueellinen kehitys on kuitenkin osin mahdollinen, vaikka skenaarioissa näin ei tapahdu. Avainasemassa on maahanmuutto, jonka tulisi jakaantua aikaisempaa tasaisemmin maan sisällä."

Keinot muuttoliikkeen tasaisemmalle jakautumiselle voivat löytyä huolehtimalla maahanmuuttajien elämänsä järjestämiseen tarvitsemien palveluiden saatavuudesta.

Alueellisen kehityksen jumiutuminen suurimpien kaupunkiseutujen kannateltavaksi liittyy kysymykseen siitä, miten Suomessa tulkitaan kaupungistuminen. Koskeeko se vain neljää suurinta kaupunkiseutua, vai otetaanko siinä huomioon myös maakuntakeskukset ja seutukaupungit? Tällä linjauksella on merkitystä myös maaseutupolitiikkaan ja harvaan asuttujen alueiden kehitysmahdollisuuksiin, joita oikein muotoiltu kaupunkipolitiikka voisi vahvistaa. Perustelut tämänkaltaisille valinnoille ovat löydettävissä laajemmin hahmotetuista kehitystrendeistä, joihin palaan tuonnempana.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluvaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

**Suurimmat
kaupunkiseudut
menestyvät
vaihdannassa ja
vuorovaikutuksessa
niihin yhteyksissä
olevien alueiden
kanssa.**

Vallitseva näköala ja nykyisen hallituksen kaupunkipolitiikan linjaukset kuitenkin viittaavat keskittymistä tukeviin poliittisiin valintoihin, jotka rakentavat toteutuneen kehityksen jatkuvuuden varaan. "Useimmat suuret kaupunkiseudut eivät tarvitse nykyisellä maahanmuuton tasolla enää muuttovoittoa maan sisäisestä muuttoliikkeestä kasvaakseen merkittävästi, sillä maahanmuutto jo yksin tuottaa voimakasta kasvua". Tätä asetelmaa Aro ja Antikainen kuvaavat käsitteellä epäsuora keskittyminen. Neljää suurinta kaupunkiseutua korostavan aluepolitiikan ja epäsuoran keskittymisen näköaloja vasten nähtävissä on vaara, että suurimmat kaupunkiseudut ikään kuin eristäytyvät niiden ulkopuolisista alueista sitä vääriä olettamusta vasten, että aluekehityksessä olisi kyse ensisijaisesti julkisten varojen ja aluekehitysresurssien jakautumista koskevasta alueiden välisestä kilpailusta.

Suurimmat kaupunkiseudut menestyvät vaihdannassa ja vuorovaikutuksessa (rahoitus, yrityspalvelut, TKI, uusiutuva energia, raaka-aineet, elintarvikkeet, matkailu jne.) niihin yhteyksissä olevien alueiden kanssa. Mikäli suurimpien kaupunkiseutujen ulkopuolelle jäävä suurin osa Suomea ajautuu alikehityksen kierteeseen, taantuu myös tämä vuorovaikutus. Mikäli alueellinen eriytyminen vahvistuu, vahvistuvat myös sosioekonomiset ongelmat, jotka aina jäävät niitä kantamaan kykenevien julkisten toimijoiden harteille, ja poliittinen polarisaatio, joka merkittävästi vaikuttaa myös maahanmuuttopolitiikan mahdollisuuksiin.

Aro ja Antikainen arvioivat, että "Väestönkehityksen keskeisten trendien tunnistaminen suhteessa muihin tulevaisuuden trendeihin tuottaa vähintään arvokkaan näkökulman tähän keskusteluun". Artikkelin nostaakin kiinnostavia kysymyksiä jatkotutkimusta ajatellen. Ne liittyvät nimenomaan tapaan, jolla väestönkehitykseen liittyvät muut trendit tunnistetaan. Jatkuuko väestön- ja aluekehitys toteutuneen kaltaisia polkuja seurailen (esim. kaupungistumisen megatrendi), vai johtavatko muut ajassamme vaikuttavat kehityskulut aluekehittämisen sisältöjen arvioimiseen uudelleen? Kaupungistumiseen luottava ja keskittävä aluepolitiikka olettaa tulevaisuuden maailman edelleen 2000-luvun alun globalisaation maailman kaltaiseksi. Oletus on rohkea geopolittisten jännitteiden, ilmastonmuutoksen ja ympäristökriisien vuoksi.

Aluetalouksien uudistuminen ja tasapainoinen kehitys edellyttävät kykyä vastata työvoimatarpeeseen. Aron ja Antikaisen skenaariot antavat oivallisen käsityksen siitä, mitä eri tasoille asetettava maahanmuuttajien määrä tämän tavoitteen kannalta merkitsee. Samoin heidän analyysistään käy ilmi se, että maahanmuuton kohdentuminen

Kuva: Pixabay

kuntatasolla on aluekehityksen kannalta oleellisen tärkeä kysymys. Nykyisessä tilanteessa Suomen eri alueet Itä- ja Pohjois-Suomea myöten pystyvät tarjoamaan työ- ja koulutusmahdollisuuksia. Maailmanlaajuisen muuttoliikkeen vaikutuksesta tulijoita oletettavasti olisi, joskaan suomalaisessa maahanmuuttopolitiikassa rakkaaksi muodostunut ajatus tulijoiden valikoimisesta omien tarpeiden pohjalta ei välttämättä vastaa todellisuutta. Maahanmuuttajien integroinnissa suomalaisen yhteiskunnan paras valtti on koulutusjärjestelmä. Alueellinen koulutustarjonta tarjoaa erinomaiset edellytykset sovittavaan yhteiseen maahanmuuttajien tarpeet sisänpääsystä suomalaiseen yhteiskun-

taan ja toisaalta alueelliset työvoimatarpeet. Tämä edellyttää ajanmukaista maahanmuuttopolitiikkaa ja sellaista yhteiskuntapolitiikkaa, joka mahdollistaa asettumisen minne tahansa Suomeen.